

our current political predicament. It is Rancièran politics of aesthetics at its best!

Göteborgs universitet

WOJTEK JEZERSKI

Henrik Arnstad, *Ålskade fascism: De svartbruna rörelsernas ideologi och historia* (Stockholm: Norstedts 2013). 452 s.

Ett spöke går runt i Europa – fascismens spöke. Från norr till söder, från Sverigedemokrater till Jobbik och Gyllene gryning. Få eller ingen vill kalla sig fascist efter 1945, men fascister är just vad de är. Detta är i huvudsak budskapet i journalisten Henrik Arnstads uppmärksammade bok *Ålskade fascism: De svartbruna rörelsernas ideologi och historia*. Boken är indelad i nio övergripande delar. Historiografi och tillkomst, väg till makten, spridning, förhållande till övriga delar av det ideologiska spektrat, rasismens roll, kvinnosyn och genusaspekter och inte minst dagens "neofascistiska rörelser" bereds plats i genomgången.

Just det sistnämnda – att beslå en ofta välpolerad europeisk högerpopulism med fascistiska ideologiska rötter – framstår som det kanske allra viktigaste för författaren. "Jag har inga problem med att kalla dessa extrema former av efterkrigstida europeisk xenofobi och nationalism för neofascistiska. Åtminstone upptar de samma position på det politiska spektrumet och anfaller samma fiender", skriver han i inledningen till sitt avslutningskapitel. Antifascismen har på goda grunder varit efterkrigseuropas ideologiska underström *par excellence*, och det är lätt att dela Arnstads oro inför ett antal av dessa politiska organisationers framfart. Från en vetenskaplig horisont finns det emellertid ett par problem med framställningen.

Inledningsvis menar Arnstad att ordet fascism kan användas på två skilda sätt; antingen som ett analytiskt begrepp avseende en samling idéer vilka identifieras som "fascistiska", eller som ett pejorativ – ett allmänt skällsord att använda om det man tycker illa om, helt enkelt. Han konstaterar vidare att gränssnittet mellan de båda sätten att använda begreppet är vagt, att även den mest objektivistiskt strävande forskaren av nödtvång är subjektiv och att forskningen därför alltid är mer eller mindre ideologiskt kontaminerad. Även forskaren kan i denna bemärkelse ligga pejorativet nära. Icke desto mindre är författarens ambition analytisk: en idé eller rörelse kan definieras som fascistisk, medan andra inte fyller begreppets fordringar. I själva verket lyckas denna ambition inte alltid särskilt väl. Arnstad återkommer ofta till fascismforskaren Roger Griffin och hans tanke om en generisk, mer

allomfattande fascism, och man kan konstatera att det är ganska mycket som får plats också hos Arnstad. Ett exempel är den argentinske översten Juan Perón. Inte ens Griffin vill etikettera honom som fascist då han inte anses uppfylla de generiska fascismkriterierna vare sig gällande ultranationalism eller tankar om nationell pånyttfödelse. En annan komplikation är hur flertalet av dagens nationalistiska rörelser oftast bekänner sig till samma demokratiska system som Hitler och Mussolini på sin tid såg som degenrerat. Denna skiljelinje noteras förvisso, men står inte i vägen för det grundläggande budskapet: Med skohornet kan det mesta på den yttersta högerkanten få plats i begreppet fascism, oberoende av var och när det uppträder i världen eller vilka avvikelser som kan tänkas finnas. Även Arnstad ligger med andra ord pejorativet nära, den analytiska ambitionen till trots. Detta är det första problemet.

Det andra problemet är ansatsen. Arnstad menar inledningsvis att det inte funnits något modernt sammanhållet verk om fascism på svenska – förrän nu. Man anar standardverkets ambitioner, med fokus på översiktlighet och redogörelse för skilda tolkningslinjer. Redan av bokens undertitel framgår att det "svartbruna" sammanhanget är den centrala linjen, och att författaren beskriver Förintelsen som fascismens ideologiska facit präglar bilden än djupare. Nationalsocialismen ses som en typ av fascism. Tittar man på Jane Caplans internationella översikt över nationalsocialismen och dess uttolkningar, hämtad ur det historiografiska översiktsverket *Companion to Historiography*, framstår detta svartbruna sammanhang mycket riktigt som en viktig tolkningslinje. Men hon identifierar ytterligare två: totalitarismen, med fokus på mellankrigstidens kaotiska situation där också den sovjetiska kommunismen blir ett centralt totalitärt jämförelseobjekt, samt *Sonderweg*-tesen, där nationalsocialismen (som ju i Arnstads tanke är en fascism), i stället ses som en respons på specifikt tyska förhållanden.

Arnstad tar mycket riktigt upp totalitarismen såväl som *Sonderweg*-tesen, men mycket kort och principiellt avfärdande. Totalitarismtanken görs synonym med Carl J. Friedrich och Zbigniew Brzezinskis så kallade sexpunkts-syndrom, som i punktlistans form anses likställa kommunism och fascism och som därför kritiserats för att vara alltför statisk och ideologiserad. Detta är inte någon särskilt nyanserad eller heltäckande bild av totalitarismtanken – Hannah Arendts portalverk om totalitarismens framväxt med tankespår från många olika håll nämns exempelvis inte när totalitarismidén presenteras. *Sonderweg*-tesen, som vållat stort uppseende, får även den en njugg behandling. Hans-Ulrich Wehler, som är den som förmodligen mest förknippas med perspektivet, nämns helt kort i en not. Tankegången bedöms rentav som moraliskt problematisk, eftersom den anses urskulda annat högerextremt förtryck under mellankrigstiden. Problemet

utifrån Arnstads horisont är det spegelvända jämfört med totalitarismen: *Sonderweg*-perspektivet ses som moraliskt problematiskt för att det är för exklusivt, totalitarismperspektivet för att det är för inklusivt.

Detta är inte alldeles logiskt stringent. Att döma ut inflytelserika forskningsperspektiv för att de ses som moraliskt anstötliga, och ge dem en summarisk eller skev återgivning är inte förenligt med standardverkets översiktliga ambitioner. Boken bör i stället läsas utifrån sitt antifascistiska credo. Denna grundhållning är lätt att dela. Men det vetenskapliga standardverket ligger en bit bort.

Lunds universitet

JOHAN STENFELDT

Bibi Jonsson, *Bruna Pennor: Nazistiska motiv i svenska kvinnors litteratur* (Stockholm: Carlsson Bokförlag 2012). 451 s.

Det nationalsocialistiska Tysklands näst mäktigaste man Hermann Göring ska ha yttrat att hans svägerska, den svenska författarinnan Fanny von Wilamowitz-Moellendorff, var "lite väl nazistisk" för att falla honom i smaken. Bredvid litterära reseberättelser som hyllade den nazistiska regimen skrev hon en starkt nazistiskt färgad biografi om sin syster Carin Göring, en bok som blev en bästsäljare i Tyskland. Endast *Mein Kampf* sålde bättre. Annie Åkerhielm, hängiven nazistsympatisör och produktiv författare, hävdade i en nekrolog efter Hitlers självmord att han var den största människan i världshistorien efter Jesus. Sigrid Gillner, författare och tidigare socialdemokratisk riksdagsledamot, tog i sina romaner tydlig ställning för nazismen. Det är kvinnor som dessa, och deras texter, som är i fokus i litteraturvetaren Bibi Jonssons studie, där tolv svenska författarinnor med nazistisk anknytning studeras.

Ett grundläggande drag inom nazismen är männens överordnade ställning. Männen dominerade således den nazistiska rörelsen; de utgjorde ideal och norm och kvinnorna ansågs representera ett tidigare utvecklingshistoriskt skede än männen. Kvinnor särbehandlades också i det nazistiska samhället på ett liknande vis som judar, med exempelvis yrkesförbud inom vissa yrken och begränsade universitetsplatser. Kvinnans hjärta skulle enkom klappa för hem och familj, och för att föda många barn. Den politiskt engagerade kvinnan var därmed en paradox. Jonsson utgår från denna paradox och vill bland annat söka en förklaring till hur det kunde komma sig att politiskt aktiva och skrivande kvinnor attraherades av en så uppenbart misogyn rörelse. Källmaterialet är tacksamt ur denna synvinkel: det är fasci-